

BUDAPESTI MŰSZAKI ÉS GAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM

Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

Filozófia és Tudománytörténet Tanszék

Magánügy a nyilvánosságban - Az akaratlagos gyermektelenség diskurzusai a közösségi médiában

Készítette: Belovai Liliána
Kommunikáció és média
szakos hallgató

Konzulens: Dr. Csordás Hédi
Virág
Egyetemi adjunktus

**Tudományos Diákköri Konferencia
Budapest, 2023**

1 TARTALOMJEGYZÉK

1	Tartalomjegyzék.....	2
2	Bevezetés	1
3	Szakirodalom	2
3.1	Tabu és kommunikáció.....	2
3.2	Demográfiai helyzet	3
3.3	Lehetséges okok.....	4
4	Médiatartalom elemzés.....	9
4.1	Felhasználók, megtekintések	9
4.2	Facebook.....	10
4.3	Instagram	14
4.4	TikTok	17
5	Módszertan.....	24
6	Kvalitatív kutatás.....	25
6.1	A résztvevők	25
6.2	Kommunikáció a közösségi médiában	25
6.3	Az akaratlagos gyermektelenség körvonalazása.....	26
6.4	Közösségi médiában megjelent tartalmak	32
6.5	Hozzászólások.....	35
6.6	A fókuszcsoporthoz tartozó interjú tanulságai	38
7	Összegzés.....	40
7.1	Hipotézisek megválaszolása	40
7.2	Jövőbeli kitekintés.....	41
8	Irodalomjegyzék.....	43
9	Táblázat és ábrajegyzék.....	44
10	Mellékletek	Error! Bookmark not defined.

10.1	A fókuszcsoporth leirata.....	Error! Bookmark not defined.
------	-------------------------------	-------------------------------------

2 BEVEZETÉS

A családalapításról, gyermekvállalásról mindenki beszél valamilyen formában. Az utóbbi években egyre nagyobb teret kap a diskurzusra az akaratlagos gyermektelenség, mint választási lehetőség. Érzékeny téma, társadalmi tabu lévén a legkülönbélebb diskurzusokat válthatja ki az emberekből, melyek jól megfigyelhetők például a közösségi média felületein.

A dolgozat során elsődlegesen azt igyekszem felderíteni, hogy egy bizonyos korosztály hogyan beszél e témáról. Mennyire tabusítják? Vannak-e ebben érintett ismerőseik? Mire asszociálnak, ha a szándékolt gyermektelenségre gondolnak? Milyen párbeszédbe, netán vitákba bocsátkoznak? Ehhez is a közösségi médiában megjelent tartalmak lesznek többek között a segítségemre.

Mindenekelőtt körvonalazom a tabu definícióját, jellemzőit, majd bemutatom a jelenlegi demográfiai vonatkozásokat a gyermekvállalást illetően, hogy kiderüljön, van-e növekvő tendencia a gyermek-nemvállalásban. Ezt követően egy rövid okfeltárás következik, melyben az e döntésre jutott emberek lehetséges indokait sorolom fel, hogy a döntés mélyebb motivációiról fessek árnyaltabb képet.

Megvizsgálom a téma kapcsán a közösségi média narratíváit, a főbb véleményvezéreket, nagyobb elérésű tartalmakat, majd az aktívabb kommentszekciókat veszem górcső alá, hogy elemezzem az 'átlagos' felhasználók önálló hozzászólásait, vagy netán diskurzusait. Ismételten visszacsatolva arra, hogy egy taburól van szó, amelyről már beszélnek a social mediában, sokféle narratívára számítok. Mindezekből az derül ki, hogy valójában mennyire magánügy, mennyire tabu az akaratlagos gyermektelenség.

Dolgozatom jelentősége a tabuk társadalmi diskurzusának vizsgálatban áll. Az akaratlagos gyermektelenség kiválasztását az engem körülvevő emberek ihlették, és a feltételezés, hogy egyre több és több ember választja ezt az 'életmódot'. Azoknak a gondolatmenetébe szeretnék továbbá mélyebb bepillantást nyerni, akik hajlandóak erről beszélni a nyilvánosság számára elérhető közösségi média felületein, vagy találkoznak ezekkel a diskurzusokkal.

3 SZAKIRODALOM

3.1 Tabu és kommunikáció

Kommunikációs interakcióink bár széleskörű témákban történnek, minden társadalomban megvannak azok a dolgok, 'amikről jobb, ha nem beszélünk'. Ilyen tabutéma például a testi-szellemi fogyatékok, a nemi betegség, drogfüggőség, abortusz vagy halál. Azt gondolnánk, hogy az internet – vagy sokkal inkább az kétirányú kommunikációra alkalmas közösségi média – korában a tabuizálás folyamata megbomlani látszik, ám ez korántsem biztos, hogy így van.

A tabuk szocializációs folyamatokon keresztül elsajátított szabályrendszerek, amelyek bizonyos félelmek által tartják fenn magukat. Az egyén fél a szankcióktól, melyeket saját közössége (szűk család, munkahely, vallási közösség, társadalom, stb.) szabhat ki rá. Ha belegondolunk, kevés erősebb aggodalom van annál, minthogy az egyént meg- és/vagy elítéli a közössége (itt különösen érdemes megemlíteni a reprezentativitás korát, amiben élünk, amikor még az ebédünket is hajlamosak vagyunk kiposztolni Instagramra, fejet hajtva ezáltal a konstans vizibilitás vélt vagy valós igényének). Generációkon átívelő félelmekről, viselkedési mintázatokról van szó, melyek gyakran köthetők vallásokhoz, szokásokhoz, hagyományokhoz vagy gazdasági feltételekhez (Rajkó, 2016). Mivel a tabukról nem beszélünk, így nem is lehetünk biztosak abban, mi tabu és mi nem az. Gyakran elfordulás, elhallgatás, témaváltás jellemzi az olyan helyzeteket, amikor egy-egy tabu megjelenik. Mindezen bizonytalanság, körvonalazatlanság megtestesítése és a progresszív társadalmi diskurzusok hátráltatása mellett a tabuknak más funkciói is vannak: „hozzájárulnak a társadalmak és a társadalmi csoportok, valamint egyének stabilitásához, és védelmező funkciójuk is van. Biztosíthatják a társadalom működését pusztán azáltal, hogy mellőzik vagy elfedik azokat a dolgokat, amelyek fenyegetést jelenthetnének az egyén vagy csoport pozitív identitására vagy életkilátásaira” – vagy egész egyszerűen egy megbirkózási mechanizmus. (Rajkó, 2016)

Tabuk sokasága vesz bennünket körül, amelyek állandóan és dinamikusan alakítják diskurzusainkat a legbelső, tudatalatti folyamatainkon keresztül. Az ezekről való kommunikáció gyakran *tabudiskurzus* formájában történik. "Tabudiskurzuson azt értjük, hogy bizonyos helyzetekben az ember kommunikálhat tabuval érintett cselekedetéről, tárgyról, intézményekről és személyekről. Ez azonban csakis nagyon jól meghatározott módon történhet, ami így önmagában nem eredményez (verbális) tabusértést." (Rajkó, 2016)

A tabuk sorát folytathatnánk a homoszexualitással, a cigányság helyzetével, az erőszakkal, de még akár a menstruációval is – ezúttal azonban más fókuszpontot tűzök ki. A hagyományos családmódel régóta drasztikus változáson megy keresztül, amely változásokat szintén tabuk övezik. Az alábbi okok mind közrejátszanak ebben a jelenségben:

- változatos életutak lehetősége, a család nem feltétele a sikernek,
- ma már nem feltétlenül köti össze az embereket a gazdasági kényszer,
- a társadalmi értékek és normák kényszerítő erejének csökkenése,
- a rugalmas munkaidő – melynek komoly árnyoldala, hogy az ember a családjára szánt időt is képes munkával tölteni,
- a női szerepek változása
- és a tömegkommunikáció, melynek fő releváns hatása, hogy irreális standard-eket állít fel a családok működéséről, amely erős frusztrációhoz vezet a felhasználóban, aki ezeket nem tudja összeegyeztetni a valósággal – na meg persze közös, valódi élményszerzés helyett a családtagok az okos készülékekkel töltik idejük nagy részét, a családi összetartozás érzését megtörve. (Hajduska, n.d.)

Ezek egyike sem túl meglepő, de az, hogy a családmódel régóta tartó és sokrétű változása ellenére továbbra is tabunak számítanak olyan dolgok, mint a „válás, szeretet hiánya, családi problémák „kiteregetése”, legbensőségesebb családi szokások, „nem akarok gyereket””, annál inkább. (Rajkó, 2016) Jelen kutatásomban a legutóbbival foglalkozom, a ’nem akarok gyereket’, azaz az *akaratlagos gyermektelenség* jelenségével.

3.2 Demográfiai helyzet

Magyarországon a Központi Statisztikai Hivatal definíciója szerint elsősorban korcsoportonként kell különbséget tenni a gyermektelenség fogalmának kapcsán. Van az úgynevezett, enyhén megbélyegző elnevezésű ’végérvényesen gyermektelen’ nők csoportja, akik számára már csak igen csekély az esély a várandósságra, ez nagyjából a 41-45 éves kort fedi le. (Központi Statisztikai Hivatal, n.d.) Ugyanakkor a KSH megkülönböztet **akaratlagos és akaratlan** gyermektelenséget. Előbbinek tagjai azok, akik „tudatosan, önszántukból nem terveznek vagy kívánnak gyermeket”. Közel két évtizeddel ezelőtt elhanyagolható volt ezen nők/párok száma, ám ma már emelkedő tendenciát mutatnak, a később tárgyalt okok miatt. (Központi Statisztikai Hivatal, n.d.)

1. táblázat *A gyermektelen nők aránya a 41–45 éves korosztályban Magyarországon 2001-ben és 2011-ben*
 Forrás: Korfa (2015/1): *Terjed a gyermektelenség Magyarországon. A fővárosi nők egyötöde gyermek nélkül éli le életét*

Naptári év	41-45 éves gyermektelen nők száma	Összes 41-45 éves nő	41-45 éves gyermektelen nők aránya az összes 41- 45 nő körében
2001	29 860	382 224	7,8
2011	38 953	348 934	11,2

Habár a táblázat számaiból nem derül ki, hogy akaratlagos vagy akaratlan gyermektelenség áll-e az említett korosztály eredményei mögött, a KSH Népeségtudományi Intézetének vezetője, Spréder Zsolt egy 2021-es kutatásában felhívja a figyelmet az európai szinten is magasnak számító gyermektelenségi százalékokra, mely kutatásban már több szó esik ezen jelenség akaratlagos mivoltáról. Spréder (2021) többek között megállapította, hogy az akaratlagosan gyermeket nem vállaló nők száma jelentősen növekedett az elmúlt évtizedekhez képest, ám a gyermekvállalási időzítésben (23-25 éves kor helyett 29-31 éves kor körül érkezik az első gyermek) és a családméretben (a rendszerváltásig megszokott kétgyermekes családmóddal visszaszorulása) is feltűnő változások mentek/mennek végbe, hogy a termékenység szintjének csökkenését már ne is említsem. Fontos befolyásoló tényezőként jelöli meg az **iskolázottság szintjét**, mely által a gyermekvállalási gyakorlat végzettség szerint tagoltabbá vált. Eme tényező rámutat arra, hogy a diplomával rendelkező nők körében a leggyakoribb, hogy nem vállalnak gyermeket – ahogyan ez egyébként régen is volt. A jövőre vonatkozóan arra jut a tanulmány, hogy a mai harmincas nők 20 százaléka élete során jó eséllyel egyáltalán nem fog gyereket vállalni. (Spréder, 2021)

3.3 Lehetséges okok

„Magyarországon alapvetésnek számít az elképzelés, hogy akkor lehet valaki igazán boldog, az élhet teljes életet, akinek előbb-utóbb gyermeke születik...A 2014 és 2016 között a témában több ütemben mélyinterjúk felméréseket végző társadalomkutató szerint ezért is lehet, hogy ha egy nőnek mégsem születik gyermeke, azt többnyire szükségét érzi alaposan megindokolni”. (Balázs, 2019) A szerző ezzel a Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpontjában kutató Szalma Ivett szociológusra utal. Szalma és

Takács azt is megállapította, hogy a gyermektelen nők legfeljebb ötöde választja tudatosan a gyermektelenséget, ugyanis sokszor nem egyértelmű mélyebb feltárás nélkül, hogy az adott nő szándékosan dönt így, vagy a körülmények miatt marad utód nélkül. (Szalma & Takács, 2014) A szerzőpáros több kvalitatív feltárásának egyikében a következő fő okokat állapította meg – ahogyan ők fogalmazzák – gyermek-nemvállalás magyarázatára, a 40 év feletti, gyermekkel nem rendelkező heteroszexuális nők esetében:

- **Biológiaiilag nem lehetséges a fogantatás** – ez a faktor kevésbé tartozik az akaratlagos gyermektelenség okainak listájára, de fontos kiemelni, hiszen a gyermektelen nők nagy része emiatt marad gyermektelen.
- **Megfelelőnek titulált partner hiánya** – a nem kielégítő, biztonságot nem nyújtó társas, főként partneri kapcsolatok nélkül az egyének nem látnak esélyt arra, hogy édesanyák legyenek. Az effajta stabilitás nélkül még ha szeretnének is utódot, gyakran döntenek a gyermektelenség mellett. S habár lehetséges lett volna egyedülálló szülőként gyermeket vállalniuk, a társadalmi nyomás és a képzet miatt, miszerint egy gyermeknek kell egy anyja és egy apja is, inkább nem vállalkoztak erre a szerepre.
- **Meglévő, vagy a gyermekvállalás halasztása miatti egészségügyi problémák** – a gyermekvállalás idejének kitolódásával (és az egyén életkorának előrehaladtával) egyre nehezebbé és körülményesebbé válik édesanyává válni, mely sok esetben el is marad (természetesen a fejlődő orvostudománynak köszönhetően egyre kevésbé kell versenyt futnia a nőknek/pároknak az idővel).
- **Más jellegű megfelelési kényszerek, előítéletek** – visszautalva a második pontra, az egyén fél egyedül gyermeket vállalni a társadalom vagy az őt körülvevő közösség negatív megítélése miatt. Vagy ha netán örökbefogadásról van szó, sok egyén azt állítja, hogy úgysem tudná úgy szeretni az örökbefogadott gyermeket, mint 'a saját véréét'.
- **Segítő hálózat hiánya, vagy segítendő hálózat megléte** – a mindennapok gördülékenységéhez és az anyja fizikai-mentális jóllétének elengedhetetlen feltétele, hogy legyen segítsége, így igen sokat nyom a latba a gyermekvállaláson gondolkodás során az egyéneknél, hogy körülveszi-e őket olyan társas hálózat, amely tudja őket segíteni az anyaságban, pl. nagyszülők, barátok a közelben. Ugyanakkor ennek megléte sajnos visszafelé is hathat: amennyiben ápolásra

szoruló, speciális milyenségű/mennyiségű segítséget igénylő kapcsolatai vannak a (leendő) anyának, az negatív hatással lehet a gyermeknevelésre (például túl sok időt vesz el az ápolás). Mind előbbi, mind utóbbi eset mérlegelésekor is juthat az egyén a gyermek-nemvállalásra.

- **Gazdasági, anyagi megfontolások** – a fiatalabb egyének esetében megjelent az anyagi helyzet, mint döntési faktor. Úgy hiszik, elegendő pénzmennyiség, rosszabb anyagi helyzet hiányában sokkal nehezebb a családalapítás és –fenntartás, amely miatt félelemmel tekintenek a jövőbe (Szalma & Takács, 2014)

Fontos kiemelni, hogy habár a gyermek-nemvállalásnak több különböző és konkrét oka lehet, legtöbb esetben az okok ennél sokkal komplexebbek. Gyakran több tényező hat egymásra, amelyeket nem feltétlenül lehet széthuzalozni.

Ugyanakkor, ha még mélyebbre akarunk ásni az okfeltárás végtelen táptalajában, egyéb változatos indokokkal is találkozunk az akaratlagos gyermektelenséget illetően. Corinne Maier pszichológus-közgazdász kötetéből mazsolázott a fentebb említett cikk szerzője is, hiszen a könyv közel ötven okot sorol fel, hogy miért nem vállal egy nő gyermeket. Példának okáért itt is álljon néhány:

- „Egyéb szociális elkötelezettség, például egy állandó ápolásra szoruló partner, szülő vagy testvér ellátása,
- meglévő saját egészségügyi problémák, köztük olyan örökletes betegségek, amelyeket nem szerencsés továbbörökíteni,
- családon belüli erőszak, illetve gyermekbántalmazás abban a családban, amelyben felnőtt,
- a családfenntartás miatt jelentkező gazdasági nehézségek,
- szociális háló hiánya,
- a terhesség saját szervezetére gyakorolt nem épp jótékony hatásai (súlynövekedés, vérrögösödés, inkontinencia, a medenceizmok meglazulása miatt a szexuális élet csökkent élvezete, stb.)
- szexuális aktivitás csökkenésétől való félelem,
- a gyermeknevelés személyes jóllétre gyakorolt negatív hatásai,
- a gyermekáldás házasságra, partnerkapcsolatra gyakorolt esetleges negatív következményei,

- megfelelő partnerkapcsolat hiánya vagy a meglévő partnerkapcsolat stabilitását illető kétségek,
- a meggyőződés, hogy képtelen lenne türelmes és felelősségteljes szülőként funkcionálni,
- a meggyőződés, hogy a karrierje kiteljesítésével többet használ a társadalomnak, mint azzal, hogy gyermeket szül,
- a meggyőződés, hogy a saját génállomány továbbörökítésének igénye a nárcizmus egy formája,
- a meggyőződés, hogy jobb és a társadalom számára is áldásosabb a rászoruló gyermekek közül örökbe fogadni, mint saját gyermeket szülni,
- a gyermekáldás ökoszisztémára gyakorolt negatív hatásainak, a túlnépesedésnek, a környezetszennyezésnek és a természeti erőforrások véges voltának előtérbe helyezése
- vagy nemes egyszerűséggel az úgynevezett anyai (vagy apai) ösztön hiánya.”
(Balázs, 2019)

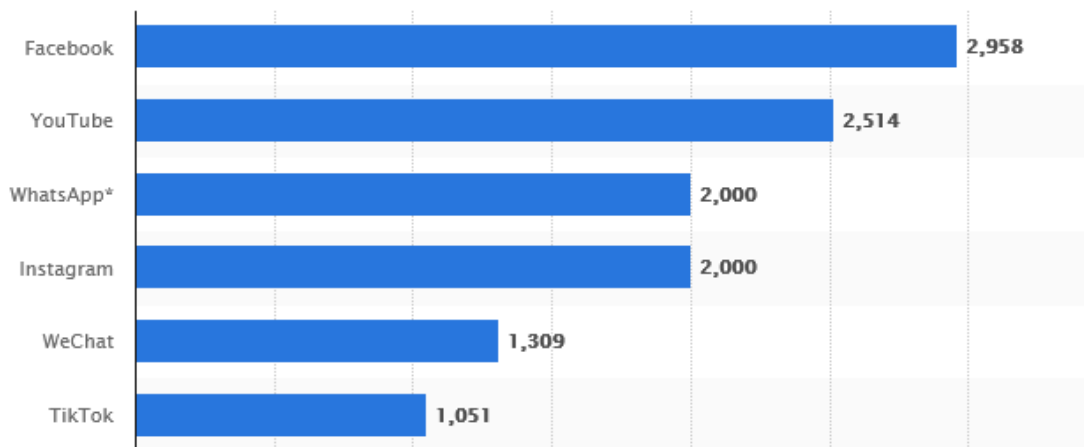
Látható tehát, hogy egy egyén/pár nagyon sok különböző ok miatt jut arra a döntésre, hogy nem vállal gyermeket. Ezen döntés és a mögötte lévő különböző és gyakran egymással összejátszó faktorok egyre nagyobb láthatóságot kapnak az akaratlagos gyermektelenség (sokáig, és talán még ma is tabunak számító) diskurzusában. Így a jelenség szociológiai háttéréről egyelőre ennyit, most pedig ideje górcső alá venni a szándékolt gyermektelenség megjelenését, előadásmódját és fogadtatását a különböző magyar és nemzetközi médiatartalmakban. A legismertebb, korosztályom által is leginkább látogatott social media alkalmazásokon (Facebook, Instagram, TikTok) rengeteg tartalom áll rendelkezésre az akaratlagos gyermektelenség témájában, ám nemcsak maguk a tartalmak figyelemre méltóak, hanem a kiváltott reakciók is, amiket a komment szekció megmutat. Amennyire tabusított és terhelt beszédtema, éppoly párbeszéd-indító témakör is, így érdemes olyan felületeken is vizsgálni a létezését, mint a folyamatos kétirányú kommunikációra alkalmas közösségi média platformok. Főbb hipotéziseim a következők:

1. Az akaratlagos gyermektelenségről egyre több szó esik mind magyar, mind külföldi közösségi média oldalakon, ám a fogalma javarészt még nem egyértelmű. Célom, hogy egy fogalmi térképet felvázoljak, melyben ismertetem a felhasználótól olvasott/hallott definíciókat, mögöttes okokat és attitűdöket.
2. Az akaratlagos gyermektelenséggel kapcsolatos tartalmak szerteágazó diskurzusokat tesznek lehetővé, melyeket nagyban meghatároz maga a tartalom – akkor is, ha ugyanarról a témáról van szó.
3. Szeretném továbbá megállapítani, hogy bizonyos célcsoportnál – jelen kutatásban a 20-30 év közötti fiatalok esetében – mely típusú közösségi média tartalom-kommunikációk kezdeményeznek érdemi diskurzust.

4 MÉDIATARTALOM ELEMZÉS

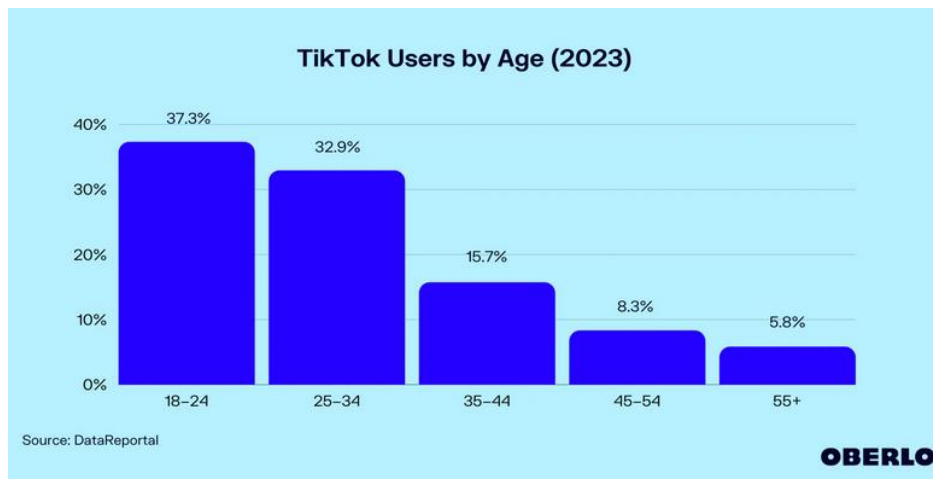
4.1 Felhasználók, megtekintések

2023 januárjában majdnem 3 milliárd felhasználót számlált a Facebook, 2 milliárdot az Instagram és a TikTok is átlépte az 1 milliárdos határt az 1,051 milliárd felhasználójával.

1. ábra: A legismertebb közösségi média felhasználóinak száma a világon
Forrás: Statista.com. *Global social networks ranked by number of users 2023.* (Dixon, 2023)

Dolgozatom fókuszában főként a TikTok áll, ugyanis felhasználóinak korát tekintve 2023-ban túlsúlyban van a 18-24 éves korosztály (37,3%), akik a korábbi demográfiai említések szerint gyermekvállalás előtt állnak, tanulnak, dolgoznak, esetleg már gondolkoznak a családalapításon vagy rendelkeznek is vele. Figyelembe véve a gyermekvállalási időpontok kitolódását, feltételezem, hogy utóbbiból van kevesebb, épp ezért lesz érdemes vizsgálni az említett korcsoport percepcióját, attitűdjét és annak befolyásolhatóságát, irányváltoztatásait a gyermektelenség jelenségét illetően, az ezzel kapcsolatos tartalmakon keresztül.

2. ábra: A TikTok felhasználóinak kor szerinti megoszlása világszerte
 Forrás: Oberlo.com. TikTok users by Age. (TikTok Age Demographics, n.d.)

Ahhoz, hogy rátaláljak az akaratlagos gyermektelenséggel kapcsolatos tartalmakra, hashtag-eket használok, úgymint #childfree, #childfreebychoice, #nokidsforme, #girlwiththelist, #freebirthcontrol, illetve az ezek kapcsán felbukkanó csoportokat, felhasználókat és egyéb tartalmakat is figyelembe veszem. Ki fogom emelni a jelentősebb tartalmakat és az általuk kiváltott diskurzusokat is, illetve a későbbiekben egy fókuszcsoportos megkérdezésben ezeket megmutatom a résztvevőknek.

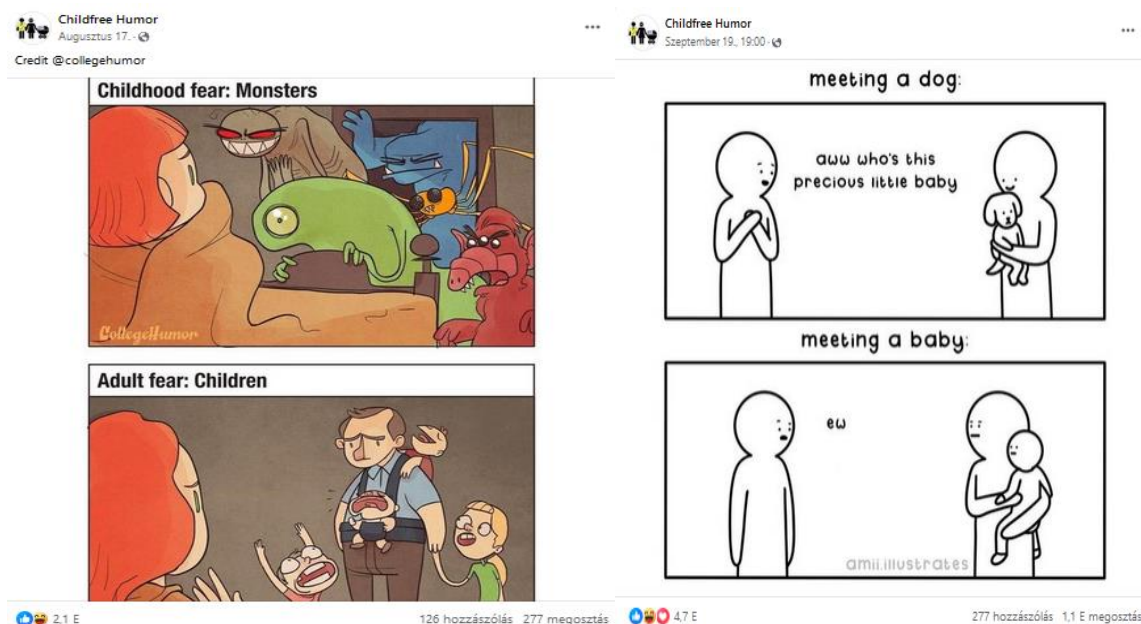
4.2 Facebook

A Facebook a maga közel 3 milliárd felhasználójával a #childfree keresőszóra 'csupán' 110 ezer találatot mutat (a későbbiekből látható lesz, hogy miért is kevés ez). Vannak privát, segítő szándékú csoportok (Respectfully Childfree csoport 25 ezer taggal – ennek neve implikálja, hogy vannak kevésbé tisztelettudó gyermektelenek), privát mém-csoportok (This reinforced my childfree status csoport 33,9 ezer taggal), a nyilvános Overpopulation Awareness Group 7300 taggal, melynek célja a figyelemfelhívás a bolygónk túlnépesedésének hatásaira. Ez utóbbi témában vannak szélsőségek is, például a Stop Having Kids nevű oldal, amely leírása szerint bár kritikai gondolkodásra buzdít, tulajdonképpen a szaporodást teljes mértékben ellenzi és antinatalista eszméket propagál. Főleg valós embereket, arcokat látunk az oldalon valamilyen poszterrel a kezükben, vagy olyan erős és megkérdőjelezhető, manipulatív szövegeket, mint amilyen az alábbi is – habár a hatásvadász szöveg különösebb reakciót nem váltott ki az emberekből.

3. ábra: Facebook poszt 1.
Forrás: Facebook.com. Stop Having Kids.

Alapvetően megfigyelhető, hogy a #childfree keresőszóra főként humorosnak szánt videókat, képeket mutat meg a Facebook. Vannak erre specializálódott oldalak is, mint például 105 ezer követővel rendelkező Childfree Humor oldal, amely humoros köntösben gyárt gyakran gyermekvállalás-ellenes mémeket.

4. ábra: Facebook poszt 2.
Forrás: Facebook.com. Childfree Humor.

A több ezer reakció és több száz komment rámutat arra, hogy sokan tudnak kapcsolódni a mémek által közvetített üzenetekkel. Bár a kommentek többsége egy másik személy megjelölése, vannak egészen érdekes párbeszédnek is. Alábbiban például egy 40 éves nő fejezi ki, hogy nem bánta meg, hogy nem lett gyermeke. Sok-sok ilyen komment érkezett még, de egy 27 éves nőre különösen nagy hatással volt egy ilyen megjegyzés, mert elmondása szerint ő maga is őrlődik a döntést illetően. A 40 éves nő kommentjének hatására, állítása szerint csökkentek az ellenérzései, már kevésbé gondolja azt, hogy önző dolog nem szülni gyermeket.

5. ábra: Diskurzus 1.

Forrás: Facebook.com. Childfree Humor.

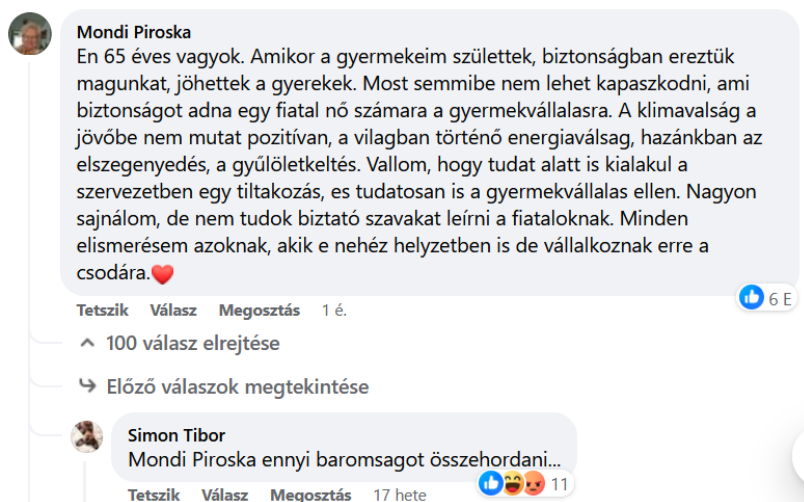
Bár sosem tudhatjuk, hogy igaz-e, amit a profil mögött lévő személy írt, a profilok közötti párbeszédnek jelentősége van a véleményformálásban, ahogyan azt a fenti példa is mutatja. Az emberek vállalják a történeteiket, megosztják őket ebben az alapvetően terhelt témában. Magyar vonatkozásban az egyik leginkább felkapott poszt a következő:

6. ábra: Facebook poszt 3.

Forrás: Facebook.com. Vous.

Az, hogy emberek tabukról, nehéz és privát dolgokról beszélgetnek ilyen felületeken, rámutat arra, hogy van valódi igény erről beszélni. A posztra érkezett 22 ezer hozzászólás is erről árulkodik, melyik között van egyetértés és nem-egyetértés is:

7. ábra: Diskurzus 2.
Forrás: Facebook.com. Vous.

A legtöbb és legtöbb egyetértő reakciót kapott komment arról szól, hogy

- ez mindenkinek a **magánügye**, senkinek semmi köze hozzá
- rengeteg csodálatos nő van, aki így dönt, és **teljes életet** tud élni
- ebbe a világba, ami most van, **nem is érdemes** szülni
- ez a poszt kizárólag arra jó, hogy egymás ellen **uszítsa** az embereket.

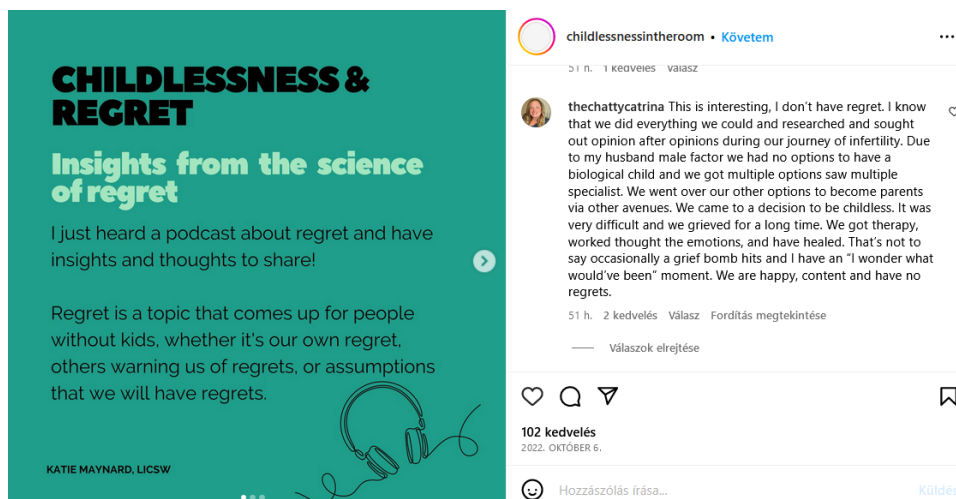
Habár a többség igyekezett támogató lenni a gyermeket nem vállalókat illetően, vagy próbálta a semlegességét és a beleszólásra/véleménynyilvánítására való jogosulatlanságát kifejezni, így is létrejöttek éles szóváltások, személyeskedő beszólások, fenyegetésre apellálás, sőt, még a másik fél halálának kívánása is. A heves indulatokat nemcsak a pusztá véleménykülönbség, hanem a téma tabusága is kiválthatta. Az alábbi hozzászólások jól példázzák ezt:

8. ábra: Diskurzus 3.
Forrás: Facebook.com. Vous.

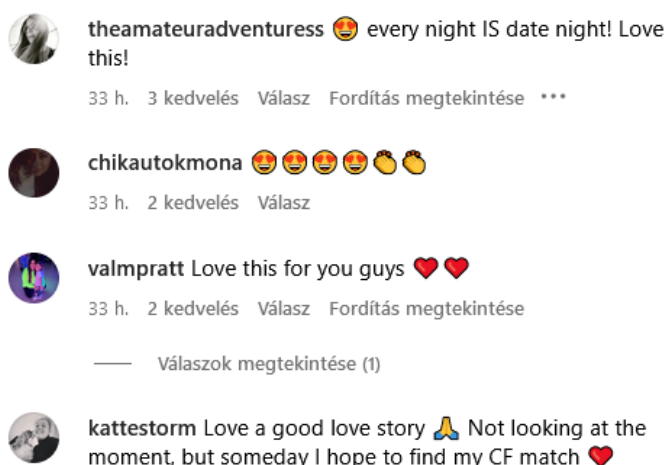
4.3 Instagram

Az Instagramon a mémek sokasága mellett megjelennek az edukatív tartalmak. Kifejezetten sok olyan oldal van, amely dedikáltan az akaratlagos gyermektelenséggel foglalkozik, akár személyes blog-jelleggel, akár egyfajta közösségként vagy márkaként. A személyesebb jellegűre példa egy pszichoterapeuta oldala, 'childlessnessintheroom' néven. Olyan tartalmakat oszt meg, amelyekkel nem címkézi egyik vagy másik életpályát jobbnak vagy rosszabbnak, és kifejezetten segítő szándékú, transzparens tartalmak vannak. Jól látszik, hogy amolyan biztonságos teret igyekezik kialakítani a kommunikációra, hiszen kellő érzékenységgel – és pszichológiai gyakorlattal – közelíti meg a témát. Gyakori, de specifikus kérdéseket válaszol meg, amelyekkel sikerül hosszabb, mélyebb diskurzusokat kiváltania:

9. ábra: Instagram poszt 1.
Forrás: Instagram.com. Childlessnessintheroom.

Közel ötször ennyi követővel rendelkezik a 'life.without.kids' oldala is, amelynek célja a gyerekek nélküli élet normalizálása és ünneplése. Teszi mindezt edukatív tartalmakkal, mémekkel és párok boldog történeteinek bemutatásával. Ezek a gyermektelenség boldogabb oldalát mutatják meg, nem pedig a gyermek meglétének hátrányait mutatja be, amely narratíva ugyancsak empatikus, elismerő kommentszekciót eredményez. Sőt, akad, akinek remény ad, hogy egy nap ő maga is megtalálhatja a társát, aki szintén nem szeretne gyermeket.

10. ábra: Diskurzus 4.
Forrás: Instagram.com. Childfreeintheroom.

A közösségi médiában a legtöbb követővel rendelkező, célirányosan és kizárólag edukatív céllal működő oldal a témában a We Are Childfree, amely közösségként aposztrofálja magát. Igyekeznek a világon élő, akaratlagosan gyermektelen embereket egyesíteni online, különböző merch-eket árusít, podcast-eket tesz közzé, sőt, még 'childfree-friendly' orvosokat is nevesít.

Szerepelt a New York Times, a The Guardian és a British Vogue, magazinban is. Instagramon 44,9 ezer követővel rendelkezik, tartalmi között, eltérően más oldalaktól, nem szerepelnek mémek. A legtöbb tartalom egy-egy idézet: olyan nők üzeneteinek tolmácsolása, akik részei ennek a közösségnek, és gondolataik 'kihangosítása' által mások is jobban megérthetik a jelenséget, a szintén érintettek pedig erőt meríthetnek az üzenetekből. Az egyik legkedveltebb poszt az ADHD és a szándékolt gyermektelenség kapcsolatával foglalkozik, amellyel sok-sok kommentelő tudott azonosulni, illetve voltak, akik a poszt hatására eszméltek rá, hogy valóban van korreláció e kettő dolog között. Ebből kirajzolódni látszik, hogy nemcsak egy adott taburól lehet érdemes kommunikálni, hanem tabu és tabu kapcsolatáról. Az emberek ennél a posztnál nyíltan vállalják azt is, ha ADHD-val élnek, így több ízben is 'tabudöntőgető' posztról van szó.

11. ábra: Instagram poszt 2.
 Forrás: Instagram.com. Wearechildfree.

Ami szintén érdekes az egyik poszt alatt, hogy egy, a gyermekvállalással kapcsolatos alapvetést renget meg. Ez az a gondolat, hogy azért vállalkozik az ember utódnemzésre mióta világ a világ, hogy a létezése nyomot hagyjon, fennmaradjon az emléke és tovább örökítse a génjeit. Ennek igényét kérdőjelezi meg az alábbi diskurzus is, mely vita helyett egyetértésbe és elfogadásba torkollik – és általánosságban is ez jellemző az oldalon lévő diskurzusokra.

12. ábra: Diskurzus 5.
 Forrás: Instagram.com. Wearechildfree.

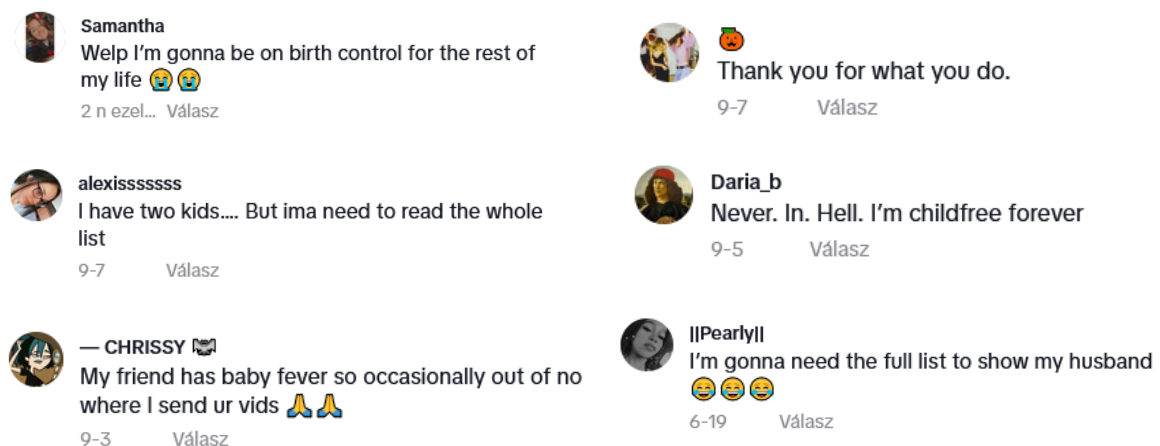
4.4 TikTok

A TikTok platformját azért kifejezetten fontos megvizsgálni, mert csupán a #childfree keresőszóval 1,2 milliárd megtekintést generáltak világszerte a kapcsolódó tartalmak. Népszerű még a #childfreebychoice (761,9 millió megtekintés), a #childfreetiktok (457,3 millió megtekintés), a #girlwiththelist (215 millió megtekintés), a #freebirthcontrol (191,4 millió megtekintés) és a #nokidsforme (105 millió megtekintés) hashtag is a témában. Egy-egy videó több százezer megtekintéssel és több ezer hozzászólással is rendelkezik. Szembetűnő jelenség, hogy a mémek mellett megjelennek saját – gyermektelen - életvitelt bemutató videók, szülőképes korú nőktől, akik ezen életvitel pozitív oldalát mutatják be. Eszerint mindenre van idejük, azt és akkor csinálnak, amihez és amikor kedvük tartja; a fárasztó munka után otthon kényelmesen pihenhetnek. Rávilágítanak arra, hogy a gyermek(ek) érkezésével évtizedekre megszűnik a nő szabadnak lenni. Mindemelllett a különböző videókban nagyon sokszor megjelennek a gyermekvállalás egyéb hátrányai is, sőt, látszólag a legnépszerűbb tartalmak általában erről szólnak. Egyfajta negatív reklám, amely a gyermekvállalásnak és –nevelésnek a rossz oldalát igyekszik megmutatni – s habár a cél az, hogy elérjék az emberekben, hogy ezt a döntést is tiszteletben tartsák, akár csak a gyermekvállalást, mégis gyermekeket mintha életminőséget elrontó, idegesítő, értelmetlen lényekként aposztrofálnak.

(P.s. 🤍 It's ok to want to have kids 🤍 It's ok to not want to have kids 🤍 PREGNANCY journeys are different 🤍 Parenthood comes in different forms; fostering, adopting, surrogacy, steps, fur babies(besides bearing your own) 🤍🤍. My favorite people are those who take everything they see online to heart.

13. ábra: TikTok poszt 1.
Forrás: TikTok.com. Girlwiththelist.

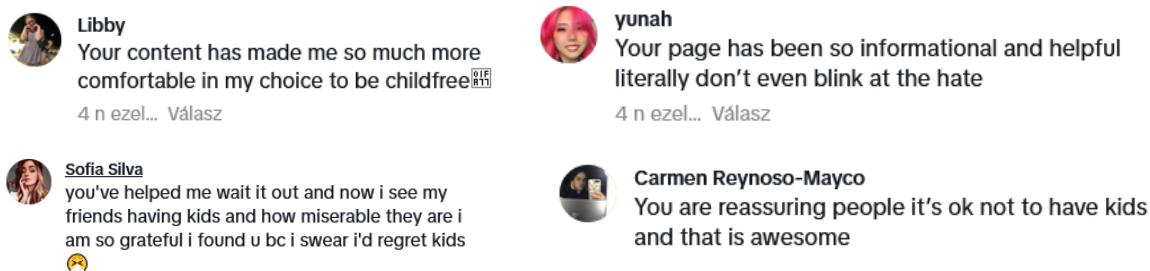
Ennek egyik legismertebb képviselője Girl with the list néven fut TikTokon. Videóival 10,2 millió kedvelést ért el. A profil kezelőjének célja, hogy készítsen egy listát, hogy miért ne vállaljon gyermeket (akár ő, akár a többi nő, aki ebben megerősítésre vágyik). A lista jelenleg 277 pontot tartalmaz, melyek valós tapasztalatokból gyűltek össze, amelyeket nők meséltek el a TikTokon világszerte. Itt a várandósság/szülés nehézségei mellett megjelennek olyan részletes tényezők is, mint például a kamaszok neveletlen viselkedése, az évekig tartó szülés utáni felépülés vagy a babák lélegzetvisszatartása miatti pánik a szülőkben. A videókhoz fűzött hozzászólások többsége határozottan egyetért a gyermektelenség vállalásával, és a látottak alapján csak még megalapozottabbá válik a véleményük, mi több, hálájukat fejezik ki. Gyakran édesanyák is.

14. ábra: Diskurzus 6.
Forrás: TikTok.com. Girlwiththelist.

Utóbbi két komment érdekessége, hogy a személy igyekszik a videók által másokat is meggyőzni arról, hogy miért ne vállaljanak gyermeket. De előfordul az is, hogy valaki saját magát beszéli le erről a videók segítségével, amikor úgy érzi, hogy szeretne gyermeket szülni.

Hasonló elven alapul a #freebirthcontrol videók alkotója, Zoomie néven, aki napi rendszerességgel tesz közzé egy-egy 'emlékeztetőt', hogy miért is kell odafigyelni a fogamzásgátlásra. Ennél azért többről szólnak a videók, hiszen ezen az oldalon is abszolút negatív konnotációkon keresztül mutatja be az anyaságot és a gyermekeket. Az előző profillal szemben megjelenik maga a videók készítője: egy fiatal nő, aki beszél hozzánk, idéz másokat, reagál a korábbi hozzászólásokra. Nem olyan meglepő, hogy a komment szekció itt sem gerjeszt hatalmas vitákat.

15. ábra: Diskurzus 7.
Forrás: TikTok.com. Zoomie.

Valószínűleg a részletesen kidolgozott, személyre szabott és folyamatosan alakuló algoritmus is okozhatja azt, hogy elenyésző mennyiségű ellentétes véleményű komment érkezik az ilyen posztok alá, hiszen javarészt olyan embereknek szemei elé fognak ezek a videók kerülni, akiknek az érdeklődési körébe tartozik a téma és jó eséllyel nem is ítélik el. Azt azonban érdemes megfigyelni, hogy ezek a felhasználók, akik számára amúgy is relevánsak ezek a típusú videók, hogyan reagálnak, hogyan kommunikálnak a nyilvánosság előtt. Elindítanak-e párbeszédet, vállalják-e saját gondolataikat, miként válaszolnak kérdésekre – azaz 'ledöntik-e a tabut'. A nemzetközi, elsősorban angol nyelvű tartalmak alatt határozottan kialakulnak párbeszéd és egyéni megszólalások is vannak, ahogyan ezt a mellékelt ábrák is bizonyítják. A hozzászólásokban leggyakrabban említett dolgok a következők:

- határozott egyetértés azzal, hogy nem kell minden nőnek gyermeket szülni,
- saját döntésük felvállalása,
- ellenérvek cáfolata (pl. „majd akarsz gyermeket, ha megfelelő társad lesz” – ez sokak számára már nem függ a társtól, olyat keresnek, aki szintén nem tervez gyermeket),
- inkább állatokról/rokon gyermekekről szeretnének gondoskodni,
- 30-40 év feletti, és egyáltalán nem bánták meg, hogy nem szültek,
- a reproduktív szervek eltávolításával való büszkélkedés.

A ritkán megjelenő nem-egyetértő kommentek pedig arról szólnak, hogy az anyaság a legcsodásabb élmény, amit mindenkinek meg kell tapasztalni, vagy hogy amikor a gyermektelen nő összes barátja a saját gyerekeivel lesz elfoglalva, a nő egyedül fog maradni és akkor már nem reklámozza annyira az életvitelét.

Magyar nyelvű tartalomból igen keveset találtam. A „gyermektelenség” szóra rákeresve egy Dora Fiddler nevű felhasználó 2 videója jön szembe, amelyek alapvetően edukatív tartalmak a témát illetően. Meglepő módon – a Facebookkal ellentétben – nem váltott ki heves vitákat vagy ellenérzéseket, a 267 komment nagyobb része egyetértés az anyák, a gyermektelen nők és a férfiak(!) részéről is. Az alábbi, semlegesnek mondható komment is csak egy rövid diskurzust indított el, ám a körbenforgó érvelési hibán kívül (‘azért jó, mert jó’) megjelent benne, hogy a gyermekvállalás azért jó, mert *ez az elfogadható társadalmi viselkedés*. Habár ez egy erősen vitatható állítás, mégsem generált párbeszédet a komment szekcióban.

16. ábra: Diskurzus 8.

Forrás: TikTok.com. Dora.Fiddler.

A Kitti nevű felhasználó valójában épp arra mutat rá kommentárjában, hogy miért is számít tabunak a szándékolt gyermektelenség. *Mert ez* (=a nő gyermeket szül) *a társadalmi norma* - a normától eltérő viselkedés pedig stigmatizált, hisz deviáns és kívülálló, ezáltal kellemetlen róla beszélni, vagy felvállalni, ha mi magunk is ezt képviseljük. Így sodródott szépen a tabuizálás folyamatába a 'nem akarok gyereket' álláspont is. Visszaautalva a dolgozat elejére, hogy a közösségi média korában vannak-e még tabuk, a válasz: természetesen vannak, sőt. Az, hogy szélesebb körben megismerjük a társadalom egy részének véleményét, értékítéletét és sok esetben ellentmondásosságát, csak jobban elmélyítheti magát a tabut bennünk, a diskurzusban és ezek által a társadalomban is. Mindemellett a szélsőséges vélemények is helyet kapnak, amely által a tabuban érintettek sokszor csendben maradnak, ugyancsak megerősítve a tabuizálás folyamatát. (Rajkó, 2016)

A másik említésre méltó poszt egy afféle önvallomás egy szülőképes korú nő részéről, aki egyszerűen elmondja követőinek az okokat, hogy miért nem szül gyermeket. Elsősorban nem akar ennyire elköteleződni és ilyen felelősséget magára vállalni, de betegségek is árnyalják a képet. Továbbá sosem volt megfelelő társa, akivel kapcsolatban azt érezte volna, hogy szívesen alapítana családot. Hiányzik belőle a *belső elköteleződés* – ezt többször is kiemeli –, de alapvetően élete része a gondoskodás, még ha nem is saját gyermekekről. Kiemeli, hogy az anyaság egy 'projekt', amely hatalmas munkát igényel, ami által nem mindenkinek való. A nő a videó végén úgy érzi, hogy abszolút tabut döntött azzal, hogy mindezt megosztotta. 289 hozzászólás érkezett a videóra, amelyek nagyjából a következő témákat érintették: voltak, akik anyaként vagy nem anyaként kifejezték egyetértésüket és megértésüket – ismét ebből a típusú hozzászólásból volt a legtöbb. Az egyetértés mellett sűrűn megjelent az is, hogy ez a téma egy tabu, amit ideje lerombolni, illetve az is, hogy a családalapítás bizonyos esetekben egy (család vagy a társadalom felé irányuló) *megfelelési kényszer* okozata. Előfordult olyan egyetértés is, amelyben az anyagi nehézségekre reflektált a kommentelő, habár ez nem volt gyakori.

17. ábra: Diskurzus 9.
Forrás: TikTok.com. Fotifono.

Volt olyan is, aki azonos állásponton volt, de közben erősen minősítette azokat a nőket, akik családot alapítanak. A 'majom sor' kifejezetten degradálónak hat, hiszen az embert egy primitív ösztönlényhez hasonlítja, ami mintha parancsra sorba rendeződne és egy iránymutatást követne – ez pedig szöges ellentéte egy korábbi kommentnek, amely szerint a szülés az egyetlen elfogadott társadalmi norma. Éppen emiatt kettős a 'social media-tabudöntögetés', hiszen a társadalom effajta ellentmondásossága, kétpólusú jellege tovább mélyítheti a tabiuzálást.

18. ábra: Diskurzus 10.
Forrás: TikTok.com. Fotifono.

Elenyésző mértékben voltak csak egyet nem értő kommentek, de ebben például megjelent az, hogy a nő attól lesz *igazi nő*, ha anyává válik. Ez visszavezethető a korábban említett társadalmi normának titulált életpályához, hogy a nőnek szülnie kell, mert ez a rend, habár a női lét és identitás kiteljesedésének egyetlen döntésre (szül-e a nő vagy sem) való redukálása is hagy némi kívánnivalót maga után. A kommentelő bizonyára nem veszi figyelembe ilyenkor azokat a nőket, akik saját akaratukon kívül maradnak gyermek nélkül – ha pedig mégis, akkor sem fényes a helyzet. A videó készítője reagál a kommentre, de tulajdonképpen csak azon részére, amelyet szinte felesleges is vitatni a feltételes mód miatt.

19. ábra: Diskurzus 11.
Forrás: TikTok.com. Fotifono.

Ami viszont nagyon érdekes, az az, hogy a hozzászólók nagy része nem pusztán saját élete egy szenzitív szeletét tárja fel, hanem sokkal szélesebb körű tabukat is beemelnek a kontextusba. Ilyen például a (korai) menopauza és más szervi betegségek, rossz idegrendszer, rossz kapcsolat a saját szülőkkel, a vetélés és olyan erős mondatok, mint a 'Ha vissza lehetne pörgetni az időt, én sem szülnék. (...) soha többet nem kell gyerek'. Feltételezhetően az emberek többsége nem ilyen formában tárja fel a személyes problémáit, hiszen nem is feltétlenül ez a jó irány. Ugyanakkor az ilyen dolgok nyílt, explicit felvállalása a közösségi médiában azt jelzi, hogy a tabutéma sokakat érint, sokféle okból kifolyólag, és mindezekről lehet beszélni, akár online is – annak, aki szeretne. Annak pedig, aki érintett, de csupán megtekintője mindezeknek, erőt adhat, ha azt látja, hogy nincs egyedül a nehézségeivel.

Berni

Szia. Én korai menopauzában szenvedek. Még még Hasimotos pajzsmirigy alulműködő vagyok. Így nehéz gyereket szülni. Megértem amin keresztülméntél.

8-30 Válasz

Anna Pentek196 Anikó 🙄🇷🇺

nekem sincs,nem lettem soha terhes,de nem is bánom, amilyen rossz idegrendszerem v jobb is így.. van egy szerető társam aki így szeret. 😊

9-5 Válasz

Manna 🇭🇺🇷🇺

anyukám sem akart gyereket, es itt vagyok. sokszoros nem is jó a kapcsolatunk 😊 sot unokának sem orulne és nem jó érzés,de elfogadtam.

9-7 Válasz

Rika

Én nem leszek népszerű. Ha vissza lehetne pörgetni az időt,én sem szülnék. Elvesztettem 3 babát még a pocakban. De soha többet nem kell gyerek

Fóti-Fonó · Alkotó

Pont erről beszélek, hogy jobb ha egy nő inkább nem szül, mert nem lesz jó anya....

9-7 Válasz

20. ábra: Diskurzus 12.
Forrás: TikTok.com. Fotifono.

Összességében elmondható, hogy bár az angol nyelvű találatokra milliókkal több tartalom és megtekintés/hozzászólás érkezik a TikTokon, a kommentszekció diskurzusai alapvetően nem mutatnak szignifikáns eltérést a magyar nyelvű találatokkal. Hosszabbak a párbeszéddek, többféle korosztály megjelenik, de a főbb üzenetek, álláspontok ugyanazok. Az angol nyelvű tartalmaknál több a reprodukív szervek eltávolításáról szóló kommentár, illetve a 30-40 év feletti nők beszámolói arról, hogy nem bánták meg, hogy nem szültek gyermeket.

5 MÓDSZERTAN

Annak érdekében, hogy bizonyos csoportok attitűdjét, motivációit, preconcepcióit mélyebben megismerjem és feltérképezsem, kvalitatív kutatási módszert alkalmazok, melyhez segítségül hívom az előző fejezetben vizsgált tartalmakat is. Módszernek a fókuszcsoporthoz interjút választom, ugyanis - bár a téma szenzitivitását tekintve akár egyszemélyes interjú is lehetnének – az akaratlagos gyermektelenség kapcsán kialakuló diskurzusokra vagyok elsősorban kíváncsi. Strukturált kérdésekkel, kötetlenebb hangvétellel igyekszem szóra bírni a csoportot, amely tagjainak a bemelegítő kérdések után a közösségi médiában megjelenő tabukról kell beszélniük, majd az akaratlagos gyermektelenséggel kapcsolatos személyes tapasztalatokra is rákérdezek (van-e érintett ismerősük, például). Ezt követi egy-két asszociációs játék, a még mélyebb gondolatok kifejezéséhez, amelyhez elvont rajzokat, festményeket mutatok a résztvevőknek, melyekből kiválasztanak 3 db-ot, és elmondják, hogyan kapcsolódnak a választott képek a gyermektelenség témájához. Ennek során arra számítok, hogy a jelenség kapcsán eddig kimondatlan, összetett belső gondolatmeneteket osztanak meg velem, amelyeknek nagy jelentősége van az attitűdök felmérésében. Ezt követően a tartalomelemzés során vizsgált posztokat mutatom meg nekik, és ezek értékelése mellett nekik is egy kommentszekciót kell szóban létrehozniuk. Hasonlóan a következő feladathoz, amikor is különböző hozzászólásokat mutatok, melyekre reagálniuk kell. Mindennek célja, hogy a változatos posztok és hozzászólások kapcsán felmerülő diskurzusokat megfigyeljem.

A fókuszcsoporthoz maximum 30 éves fiatalokkal készítem (nőkkel és férfiakkal vegyesen), ugyanis TikTokon ez a korosztály van a legnagyobb számban jelen, illetve a családalapítás kérdése ebben a korban már felmerülhet. A kutatás – méretéből és formájából adódóan - nem reprezentatív, ugyanakkor arra szolgál, hogy részletesebb, mélyenszántó koncepciókról, képzettársításokról adjon átfogóbb képet az említett korosztály szemszögéből. Ugyanakkor a reprezentatívabb kérdőívet a kérdéskör szenzitív mivolta miatt jelenleg nem tartottam indokoltnak. A résztvevőket a feltáró célra alkalmas hólabda mintavétellel választottam ki. 2 fő önkényes elbírálás útján került a csoportba, de egyikük ajánlott egy ismerőst, illetve a másik 2 fő egy fiataloknak szóló Facebook-csoportban jelentkezett az interjú-felhívásomra.

A kvalitatív fókuszcsoporthoz tartástól azt remélem, hogy a jelenleg meghatározott csoport akaratlagos gyermektelenséggel kapcsolatos attitűdjét, illetve a téma kapcsán felmerülő diskurzusokat és ezek változásait figyelhetem meg./ illetve megállapíthatom, hogy a különböző tartalmakra milyen jellegű diskurzusokat alakítanak ki.

6 KVALITATÍV KUTATÁS

6.1 A résztvevők

A kutatásban 5 fő vett részt, amely bár kisebb fókuszcsoportnak számít, előnye az átláthatóság és kezelhetőség, valamint az érzékenyebb, tabusított témák miatt a kisebb létszám bizalmasabb diskurzusokat tesz lehetővé. A résztvevők megnevezését a továbbiakban monogramokkal teszem. Főbb demográfiai adataik a következők:

2. táblázat: *A fókuszcsoport résztvevői*

Monogram	T.G.	F. A.	G.E.	Z.A.	V.A.
Kor	21 éves	29 éves	24 éves	24 éves	23 éves
Nem	nő	férfi	nő	nő	nő
Foglalkozás	egyetemista, mellette színházi rendezőasszisztens	operatőr	egyetemista	egyetemista	egyetemista, mellette PR gyakornok
Családi állapot	Egyedülálló	Párkapcsolata van	Egyedülálló	Párkapcsolata van	Párkapcsolata van

6.2 Kommunikáció a közösségi médiában

Az alanyok a Facebook, Instagram, TikTok, Twitter és Reddit közösségi média felületeket használják. Közülük csak egy szokott hozzászólásokat írni – ha valamilyen fontos témát vél felfedezni, amiről beszélni kell szerintük, vagy ha túl heves vitával találkozik és neutrálisabb irányba akarja terelni a feleket. A többiekre inkább csak a kommentek olvasása jellemző, de nem jó szájjal említik ezt a cselekvést, hiszen a kommentelésről csupa negatív konnotáció jut eszükbe: veszekedés, konszenzus nélküliség, illetve többször hangzott el az is, hogy a kommentelés értelmetlen.

„Mert igazából emberek próbálják meggyőzni egymást, a vége mindig csak veszekedés.

(...) Nem volt még olyan kommentháborúm, ahol ilyen konszenzusos alapon valamire jutottunk volna.” (G.E.)

Volt, aki kiemelte, hogy azért nem szól hozzá tartalmakhoz, mert nem szeretné, hogy az ismerősei tudjanak arról, mit gondol. Utóbbi indok érdekes kérdést szülhet: vajon valamiféle tabusítás miatt érzi ezt? Egy aktív kommentelő szeretné-e, hogy lássák a gondolatait az ismerősei?

Habár a 'tabu' jelentése nem volt egyikük számára sem világos, a következő jelenségeket sorolták fel, mint tabuk, amelyekkel a közösségi médiában találkoztak:

- menstruáció - volt, aki itt egészen konkrét hozzászólásokra is emlékezett, melyek bántóak és megalázóak voltak;
- szülés, annak is főként a vizuális megjelenítése - egy fő kiemelte, hogy egyáltalán nem is tartja közösségi médiába valónak a vizuális megjelenítést, bár hozzátette, hogy szerinte gyermekekről sem illendő posztolni felelősségteljes felnőttként; egy másik fő pedig követ is ilyen témában influenszereket;
- szexualitás, külön említve a női szexualitást;
- abortusz – rögtön heves komment-viták jutottak eszükbe, és egyetértettek abban, hogy még az életkedvüket is képes elvenni egy-egy ilyen szekció elolvasása;

„És ott elolvasni a kommentszekciót, az ilyen nagyon siralmas, tehát az életről lehozó dolog, hogy mennyire nem állnak még készen az emberek arra, hogy erről beszéljenek igazán érdemben.” (T.G.)

- háború és politika – és az ezekkel kapcsolatos érdemtelen, megalapozatlan viták.

Fontos megfigyelni, hogy elsődlegesen és többségében a női testtel, anyasággal kapcsolatos dolgokat vetettek fel a résztvevők. Egyrészt ez alátámaszthatja azt a gondolatot, hogy a közösségi médiában egyre nagyobb teret hódít a nőket érintő tabuk kommunikációja, így nem véletlen, hogy ezekkel találkoztak leginkább a felek is. Másfelől viszont hiába ezen tabuk konstruktív célú megjelenítése, ha bizonyos online diskurzusok nagyon rossz érzéseket váltanak ki a felhasználókból.

6.3 Az akaratlagos gyermektelenség körvonalazása

A résztvevők saját definíciója szerint az akaratlagos gyermektelenség egy olyan döntés, amely egy jó indokkal kezdődik, illetve egy meghatározott ideológiához való ragaszkodás,

amelyre nem hatnak külső hatások, befolyásolások. 'Jó indokként' az alábbiakat sorolták fel:

- félelem, amiért nincsen jó szülői példa/támpont, amely bátorságot és megerősítést adna abban, hogy ők maguk jó szülők lesznek;
- rossz családi körülmények – ez többször is felmerült;
- globális problémák - bizonytalan jövőkép, klímaválság, túlnépesedés, háborúk

„Nálam is ez az első kérdés, hogy egyáltalán kell-e erre a világra még egy ember, hogy mennyire fontos az nekem, hogy én úgymond örökítem magamat...” (F.A.)

- nehéz párt találni;
- anyagi nehézségek;
- családalapítás helyett karrier;
- sok próbálkozás után elengedi valaki a gyermekvállalást – habár itt csak egy ponton átlendülve válik akaratlagossá az addig nem vágyott gyermektelenség, ebből is látszik a definíció körvonalazatlansága, sokrétűsége
- traumák, pl. molesztálás, elhanyagolás;
- a nő nem akarja kitenni a testét a várandósságnak – itt az egyetlen férfitag saját barátnőjét említi kendőzetlenül példa gyanánt, aki ugyanis végigkísérte egy közeli barátnőjét több vetélésen is.

A résztvevők indokai mind-mind olyan indokok, amelyek szerepeltek már a dolgozat szakirodalmi részében említett okok között is.

Hozzá tették azt is, hogy a mai világban, pláne a közösségi média elterjedése miatt egyre több és részletesebb információval, sőt mi több, elrettentő példával rendelkezhetünk a gyermekvállalást illetően, melyek árnyalják a gondolkodást a döntéshozatal előtt.

„Meg azért szerintem most is, hogy most már egyre könnyebben hozzájuthatunk ilyen sztorikhoz, például a social media világában, még inkább tisztában vannak a nők azzal, hogy amúgy milyen kockázatai vannak (...) a terhességnek, meg hogy igen, így tudják eldönteni, hogy-e erre szükségük, vagy sem.” (V.A.)

Ez pedig alátámasztja hipotézisem azon állítását, mely szerint a közösségi média és velejárói – persze narratíváktól függően - bizonyos mértékben hatással lehetnek a gyermekvállalás döntésének meghozatalára.

Amikor arra kértem őket, hogy jellemezzék az akaratlagosan gyermektelen nőt egy céges, családos karácsonyi partin, elsőként egy olyan nőre asszociáltak, aki attól függetlenül, hogy sok gyermek van jelen, még jól érzi magát és nincs kirekesztve. Nyitott, szereti a gyerekeket, de köztudott róla, milyen állásponton van, és ezt büszkén hirdeti is. Ugyanakkor ennek hatására megjelent egy olyan képzettársítás, mely szerint ez a nő valójában egyedül issza minden nap a kávéját, hisz nem szerethető, magányos és a partira is a macskáit viszi magával. Két elég szélsőséges nőalak jelent meg.

„...nem arra gondolok egyből, hogy mondjuk rosszul érezné magát attól, mert ott vannak körülötte a gyerekek, tehát attól, hogy mert nem vállal gyereket, még lehet, hogy szereti a gyerekeket, vagy így elviseli őket maga körül.” (V.A.)

„...neki biztos nincsen senkije sem, mert biztos nincs jóba senkivel, hogy akkor ő valószínűleg nem egy, lehet, hogy nem egy szerethető ember...” (F.A.)

A továbbiakban 40 db elvont képeket ábrázoló kártyák közül kellett 3-3 db-ot választaniuk azzal az utasítással, hogy azt a hármat válasszák ki, amelyről eszükbe jut az akaratlagos gyermektelenség. Habár volt miből válogatni, így is voltak átfedések. Ketten is kiválasztottak egy kártyát, ami egy férfit és egy nőt ábrázolt, akik sakkoznak. Mindkét alany számára azt jelentette, hogy egy párkapcsolat, hasonlóan a sakkhöz, egy stratégiai játék, amely működhet gyermek nélkül is.

21. ábra: 1. kártya és kulcsszavai
 Forrás: Pinterest.com. ElenaM..

Szintén ketten is kiválasztották az alábbi képet. Egyikük számára azt jelenti, hogy rengeteg változáson kell keresztülmennie egy embernek az életben ahhoz, hogy eljusson a családalapításig, úgymond ki kell vetkőznie a magából. Másikuk számára a kép a generációkon átívelő, ún. transzgenerációs traumák átadását-átvételét jelképezi.

22. ábra: 2. kártya és kulcsszavai
 Forrás: Pinterest.com.IsabelG.

A harmadik, amit ketten is kiválasztottak, egy rácsok mögül kiabáló nőt ábrázol, amelyet szintén egy női arc fed fel. A társadalmi elvárásokra asszociáltak, amelyek miatt az emberek nem mondhatják el szabadon a véleményüket. Ennek kapcsán megjelent az is, hogy az ember magabiztosnak akar tűnni, habár erős belső feszültséget él meg, sőt, szégyelli magát a társadalom elítélése miatt.

„Amúgy nekem ez egy kicsit azt is jelenti, így fordítottam, és hogyha mondjuk felvállaltad, hogy te tudatosan gyermektelen vagy, és mondjuk magabiztosnak akarsz tűnni benne, hogy te ezt tényleg így akarod, és közben meg azért egy folyamatos feszültség van, hogy tényleg ezt akarod-e, vagy hogy egy kicsit a társadalmi elítélés miatt szégyelled magad. És hogy ezt nem akarod kifejezni, mert akkor gyengének tűnsz úgymond, hogy nem vagy biztos mégse a döntésedben.”(V.A.)

23. ábra: 3. kártya és kulcsszavai
Forrás: Pinterest.com. AudreyDupas.

Szerepelt még a képek kapcsán sok asszociáció az akaratlagos gyermektelenség pozitív oldalára is. Például, hogy a gyermektelen nő a saját életét éli, nem rendeli alá magát másnak, több kalandot él meg, több rejtély vár rá és tud az álmainak élni – mi több, kitárul előtte a világ. Nem akar fejet hajtani a társadalmi nyomásnak, gyermeki boldogsággal létezik. Egy, a Piroska és a farkas meséjét idéző kép láttán valaki azt mondta, hogy ez azt jelenti számára, hogy valaki azért nem vállalkozik szülőségre, mert nem szeretné kitenni a világban ólálkodó

veszélyeknek a gyermekét. Egy tüskével teli szív pedig a szívtelenségre emlékeztette ezt a résztvevőt – hogy valaki azért nem szeretne gyermeket, mert nem szereti őket.

További képek kapcsán megjelent még az is, hogy egy nő nem zavartatja magát a 'biológiai órája' miatt, vagy amiatt, hogy netán magányos. Megjelent az anyaság, mint társadalmi nyomás és tradíciók következménye; hogy régen a nőknek nem volt választása, valamint hogy ezek a nők feláldozták az életüket - ugyanakkor mindez szerintük egy természetes folyamat is, mely során kialakul a társadalom.

Volt, aki azt említette, hogy az anyasággal a nő munkahelye az otthon lesz, amely egyesek számára lehet pozitív, de mégis ez csak röghöz kötöttség, 'kevesebbet él', aki e sorsra jut. Egy lángoló és egy kialudt gyertya képe okán szóba került az, hogy a gyermektelen nő ereje teljében van, míg a gyermekes anyuka ezzel szemben kiégett és megfogyatkozott.

„...maga a láng az egy ilyen táncoló nő, ami nekem egy ilyen nagy szabadságot jelképez, hogy az a tényleg az ereje teljében lévő nő, vagy éppen még lánynak lehet mondani. És így mellette meg egy kialudt gyertya. Na, most ez szimbolizálhatja azt is, hogyan gondol egy ilyen fiatal, ereje teljében lévő lány arra, hogyha ő mondjuk anya lenne, akkor ez a láng kialudna benne.” (F.A.)

Összefoglalva a főbb asszociációk a gyermektelenséggel kapcsolatban a következők voltak:

- egy párkapcsolat működhet gyerek nélkül is
- női szerepek változatossága és nehézségei
- családi traumák és örökítésük
- társadalmi elvárások és az ezek miatt érzett szégyen
- boldogság, kalandok, teljes élet
- a világ veszélyei
- gyerekekkel kapcsolatos ellenérzések
- kiégés, kötöttségek.

Egyébként minden résztvevőnek van legalább egy, de inkább több olyan ismerőse, aki szintén nem akar gyermeket. Sőt, egyvalaki még követ is ebben a témában érintett influenszereket, akik az életük ezen részéről is beszélnek. Ugyanakkor megint megjelenik a jelenség tisztázatlansága, hiszen a csoport egyik tagja önmagát is a tudatosan gyermektelenek

táborába sorolja – most. Illetve szeretne gyermeket, csak nem feltétlenül sajátot. Egy másik tag pedig olyan ismerőst említett, aki sokáig nem akart gyereket, majd egyszer csak igen: ez rámutat arra, hogy sokak fejében ez egy időszakos dolog, nem pedig egész életen át tartó létforma.

Többnyire közeli barátokkal, barátnőkkel beszélnek erről a témában, vagy családtagokkal, nyitottan, változó mélységben. Egy fő kiemelte, hogy ő ezt nem tartja tabunak, így bátran beszél erről bárkivel.

A közösségi médiában a téma kapcsán a pszichológiai edukációs Instagram oldalt, a Mélylevegő Projektet említik, valakinek viszont Facebook hírek jutnak eszébe, amelyben bizonyos celebekről írják meg, hogy nem akarnak családot alapítani. Szóba került még egy podcast (Párnacsata), hozzátartozó zárt Facebook-csoporttal, ahol erről lehet beszélni. Kommenteket felidézni nem tudnak, amiket a gyermektelenség kapcsán olvastak volna, de abban biztosak, hogy elsősorban az utálkozás volt ezekre jellemző.

6.4 Községi médiában megjelent tartalmak

A résztvevők számára megmutatott posztok különböző tematikák szerint csoportosíthatóak: a mém, az edukatív, a polgárpukkasztó, a diskurzusra invitáló és a meghökkentő. A mém a dolgozat elején szereplő 'meeting a dog vs. meeting a baby' mém volt, melynek üzenetével ketten egyet is értettek (tehát ők maguk is előbb babusgatnának egy kutyát, mint egy gyereket).

24. ábra: Facebook poszt 2.
Forrás: Facebook.com. Childfree Humor.

Egy fő hangsúlyozta ugyan, hogy nem ő maga nem simogat meg szívesebben egy kutyát, mint egy gyermeket, de alapvetően mindegyikük értette a poént a mémben, ami miatt nem is szólnának hozzá a poszthoz, hiszen komolytalan (egy fő egy 'ez én XD-t', kifejezve az azonosulását és nevetését).

A következő a gyermektelenség megbánásáról szóló edukatív, komolyabb hangvételű Instagram-képsorozat volt. Valaki hozzászólna, hogy 'ez egy fontos téma, beszéljünk róla', másvalaki rákérdezne, hogy mit javasolnának a hozzászólók, hogy valami konstruktív irányba haladjon a beszélgetés. Egy fő egyoldalúnak tartja a posztot, mert nem beszél azokról, akik nem bánták meg a döntésüket. Egyébként túl tényyszerűnek találják a tartalmat, amit viszont kifejezetten szélsőségesnek, kényesnek (mondhatni tabunak) gondolnak. A poszt alatt egyébként kialakulhatnak értelmes párbeszéddek, hiszen a platformot kevesebben (és kevésbé széleskörű korosztályok) használják szerintük, aki pedig ideír, az nem támadható a téma szenzitivitása miatt.

„Azt tudnám elképzelni, hogy valaki mondjuk leírja, hogy igen, velem az történt, hogy nem tudom, magamat hibáztatom azért, hogy nem volt meg minden lehetősége(m), nem tett(em) meg mindent. Alá meg odakommentelik az emberek, hogy nem baj, becsüld meg magad, meg ilyen nonszensz dolgokat.” (V.A.)

„Meg valószínű érdekli, meg nem ítélni jár oda.” (Z.A.)

Hozzá tették azt is, hogy erről a témáról, habár nehéz és érzékeny, keveset beszélünk. A poszt kapcsán kialakult egy messzebbre mutató párbeszéd: szóba került a társadalmi norma, amely meghatározza a döntéseinket a családalapítással kapcsolatban, a 'normális' megkérdőjelezése, a társadalom alakulása. Ezt a normát pedig a képviselői igyekeznek projektálni mások felé, akik másként döntenek.

„...igazából már megint arról beszélünk, hogy itt van egy norma, amit úgy elvárunk a másiktól, és hogy milyen jogon várunk el bármit a másiktól. Mint ahogy itt is írják, hogy valaki azt mondja, hogy meg fogod bánni, hogyha neked nem lesz gyereked. (...) Azzal, hogy te azt gondold, hogy én megbánnám, ezzel igazából te gondold azt, hogy te megbánnád.”
(F.A.)

A mémmel szemben itt érdemi beszélgetés alakult ki, ahhoz képest, hogy nem sokan szóltak volna hozzá a tartalomhoz.

A provokatív poszt a 'Jézus is gyermektelen volt' Facebook poszt volt. Először nem vették komolyan az alanyok, nevettek, erősnek, szélsőségesnek és túlzásnak tartották, akadémiailag alá nem támasztható érvelésnek. Az antinatalista fogalma nem volt számukra világos. Kizárták a poszt segítő szándékát, az arany középutat kellene szerintük megtalálni. Volt, aki értette a mondanivalót, sőt, az első mondattal egyet is értett, de a megfogalmazást nem találta megfelelőnek, véleménye szerint a poszt épp saját céljának az ellentétét fogja elérni. Propagandista szöveggént aposztrofálta a posztot már csak a színek miatt is, valaki pedig sokkal inkább a hatvanas években tudna elképzelni ilyen üzenetet. Egy másik alany a 'súlyos' és 'durva' szavakkal illette a mondanivalót, egy magát többé-kevésbé gyakorló katolikusnak valló alany szerint pedig ezt az üzenetet ebben a formában egy hívő ember sem fogadná be, mert túl erőszakos. Akadt, aki bevallotta, hogy magától el sem olvasná ezt a posztot a propagandista kinézete miatt. A csoport sokkal többet beszélt a tartalom vizualitásáról, szélsőségességéről, megkérdőjelezhetőségéről, mint magáról a tartalomról. Egy fő arra asszociált, hogy a poszt konklúziója az, hogy aki gyereket szül, az rossz ember – amitől csak még szélsőségesebbnek látta az egészet, zavarónak és az eddigtől eltérően vulgáris szavakat is használni kezdett, ami arra utalhat, hogy heves érzelmeket és indulatokat váltott ki a poszt.

„Igen, még az zavar nagyon, hogy annyira erősek ezek az ilyen képzettársítások, hogy így, Jézus jó volt, segített, azonosult ezzel az üzenettel, ergo, ha te nem azonosulsz vele, akkor érezd úgy magad, hogy te még egy szar ember is vagy.” (G.E.)

A negyedik a „Mit üzennél egy olyan embernek, aki nem szeretne gyereket?” kérdésfeltevés volt, amelyhez ha hozzászólni nem is nagyon szándékoztak, szerteágazó diskurzust alakítottak ki. Ebben érintették azt, hogy azért sem szólnának hozzá, mert nincs szükségük arra, hogy aztán piszkálják őket más emberek. Épp ezért az sem olvassa el szerintük, aki netán nem akar gyermeket, mert fél a bántó, ítélező kommentektől.

„...annyira igénytelen az egész. Valamiért az van a fejemben, hogy nem fog eljutni olyan emberhez, (...), aki nem akar gyereket, az úgysem fogja ezt elolvasni, hogy miket írtak alá, mert fél attól, hogy ilyen bántóakat írtak alá.” (V.A.)

Egy fő, aki már találkozott ezzel a Facebook poszttal, felidézte, hogy:

„...legutóbb, mikor feldobta ezt a posztot, akkor csomó olyan értelmes komment volt alatta, hogy nem tudom, sok boldogságot neki, meg mindenki úgy éli az életét, hogy jó neki, meg tök jó, hogy határozott elképzelése van. És meg is lepődtem, hogy nem azzal volt tele, hogy szégyellje magát, meg önző ember, meg undorító ember, meg semmit nem ér az élet gyerek nélkül.” (Z.A.)

Ezután arról beszélgettek, hogy a különböző élethelyzetek hogyan befolyásolhatják a családalapítás döntését akár nőként, akár férfiként.

Az utolsó egy TikTok videó volt, amelyben a több száz „Miért ne legyen gyermekem”-indok egyikét mutatják be. Egyikük felismerte ezt a TikTok-trendet, másban nagyon rossz érzéseket keltett a videó, toxikusnak és a gyermekekre nézve megalázónak tartja. Az üzenet ’rossz tálalása’ kapcsán a tabuk és a humor kapcsolatáról beszélgettek. Szerintük tabukról, nehéz témákról nemcsak lehet, de kell is viccelődni. Habár ez kétélű fegyver, a humoros kontextusba helyezés párbeszédet mozdíthat előre az emberek között, még akár a fekete humor is.

„Mert hogyha viccelni lehet vele, akkor beszélni is előbb-utóbb lehet róla, és ez már valami feszültséget old. Ez a viccelődés.” (T.G.)

Hozzáfüzték, hogy a generációjukra jellemző egyfajta túlzott érzékenység, amely miatt bizonyos dolgokról beszélni extra odafigyelést igényel – ez talán hátráltathatja a progresszív vitákat. Páran azt is megállapították, hogy Instagramon nem lehet annyi mindennel viccelni, mint Facebookon, ugyanis utóbbi felületen sokkal több generáció van jelen, akik miatt felhígul a különböző témák komolyanvétele. Valaki ezt éppen fordítva látja.

6.5 Hozzászólások

Elsőként egy magát 40 évesnek valló nő kommentárját olvasták a fókuszcsoporthoz résztvevői, amelyben a nő azt írja, hogy továbbra sem bánta meg a döntését, hogy nem szült gyereket. Az egyik alany már magát a kommentelést sem értette, számára ez olyan, mintha a nő önmagát akarná meggyőzni arról, hogy jól döntött, vagy pusztán bizonygatni akarja magát és másoktól vár igazolást. IDÉZET

Többen is az ellenkező véleményen voltak, ugyanis

„Vagyunk ennyire emberek egymáshoz, hogy azért kommentelünk, hogy valakit biztassunk, (..) egy társas lény az ember. És hogy szüksége van arra, hogy visszaigazolja arról, hogy jó az, ahogy dönt.” (V.A.)

Ennek hatására folytatódott a vita, az első felszólaló szerint gyakran nem azért kommentelünk, mert egy másik ember véleményét akarjuk olvasni, hanem a saját véleményünket akarjuk mások által visszaolvasni – ezáltal igazolni a magunk igazát (vagy pusztán csak polgárpukkasztás a célunk). Itt felmerült, hogy esetleg a kevésbé öncélú véleményezések, kevésbé énközpontú kommunikáció előremutatóbb lehet egy kommentszekcióban.

Kiemeltem egy kommentet a 'Mit üzennél egy olyan embernek, aki nem szeretne gyermeket?' kérdésre érkezett: „Haljon gyorsan. Ugyanazt jelenti.” Itt az alanyok jót derültek, kíváncsiskodtak egymás válaszai iránt. Megállapították, hogy minden érzékeny témájú poszt alatt megjelenik ez az úgynevezett „elmebeteg” típus, amit egész egyszerűen nem értenek meg. Emellett a komment tartalmát sem igazán értették. Arra jutottak, hogy a kommentelő véleménye szerint nincs értelme az életnek gyerek nélkül. Nem reagálnának a hozzászólására, mert

„... ez kritikán aluli. Leránt a szintjére és rutinból legyőz.” (G.E.)

„Igen, ez a tipikus galambbal sakkozás.” (Z.A.)

Biztosak abban, hogy a kommentelő nem tudna érvelni az állítása mellett, majd ironikusan megjegyezték, hogy úgy érzi, nem is kell, olyan biztos magában, illetve, hogy személyes sértésnek veszi, ha valaki nem akar gyereket szülni, holott semmi köze hozzá. Úgy érezték, hogy ehhez a kommenthez érdemes lenne a hozzászóló pszichoanalízisát is bevetni.

user9568628930028

Vannak ám vélemények! Ez durva! Egy kérdés Mit szólnátok ha tikteket sem akart volna Anyukátok! Szerintem egy nő akkor válik igazi nővé ha anya lessz!

9-1

Válasz

25. ábra: Diskurzus 11.
Forrás: TikTok.com. Fotifono.

Ennél a kommentnél feltűnt nekik, hogy a hozzászóló valószínűleg most találkozik először olyan állásponttal, hogy valaki nem szeretne gyermeket. Ennél a résznél ismét bekúszik a társadalmi/családi norma, amelybe nem fér bele eltérő életút – olyannyira, hogy adott emberek fejében még csak meg sem fordul, hogy valaki nem azt választja, amit ők normális viselkedésnek tartanak. Szóba került, hogy előbb vagy utóbb minden 'kommentháború' eljut odáig, hogy az emberek egymás írástudását kezdik el becsmérelni (és az 'azért nincs igazad, mert nem tudsz írni' érvelés), ezért felesleges érdemi vitákba bocsátkozni. Habár azt mondták, hogy ez nem jó érv, és az ezzel való elfoglaltság hátráltatja a konszenzusra jutást, ők maguk is nevettek a kevésbé helyesen megírt kommenteken, és elsődlegesen erre reagáltak. A beszélgetésnek ezen – az egyébként késői – pontján jelenik meg a magyarországi családpolitika, ami előtérbe helyez egy bizonyos családmodellt.

„...Magyarországon, főleg, hogy a politika, meg minden ezt sugallja (...), hogy akkor család, ha van egy gyerek, meg akkor nő, ha a feleség, meg akkor nő, ha anya, és nagyon durva, hogy amúgy ez megjelenik a kommentekben. És általában azok kommentelnek, akik ilyen határozott állásponton vannak, nem pedig azok, akik megkérdőjelezzik, vagy mondjuk nincsen határozott véleményük a dolgokról, mert kíváncsiak másokra is.” (V.A.)

Ennek kapcsán az anya-nő szerepekről diskuráltak, abban állapodtak meg, hogy minden anya nő (ehhez hozzátették, hogy azért ez véleményes, de ennek megvitatásába nem bocsátkoztak, csupán érzékeltetni akarták, hogy manapság ezt nem feltétlenül kell szó szerint érteni), de nem minden nő anya, és ez így van rendjén. Valamint egy nő nem attól nő, hogy anya és fordítva.

Az utolsó komment egy tabukat halmozó, meglehetősen intim és személyes írás, melyben a nő saját betegségeinek sorolásával érzékelteti egy tartalom megosztójával az együttérzését. Egy fő visszacsatolt a korábban elhangzott gondolatra, mely szerint fontos megosztani saját tapasztalatokat, mert szükség van a megerősítésre (annak is, aki írja és annak is, aki olvassa). Azonban a következő reakció az volt, hogy valószínűleg azért osztja meg mindezt magáról, mert nincsenek barátai, családja, akivel meg tudná beszélni ezeket. Az alany hozzáfűzte, hogy ő maga soha nem osztaná meg ilyen formában, hogy milyen betegségei vannak. Ez azért is érdekes, mert a beszélgetés során korábban elhangzott, hogy társas lények vagyunk és az embereknek szüksége van más emberek megerősítésére. Ez azt mutatja, hogy a személyes egészségügyi problémák nagyobb tabunak számítanak a csoport számára, mint a különböző családi állapotok. Bár a beszélgetésen nem hangzott el olyan komment a résztvevők szájából,

ami saját preferenciákat, magánéleti részleteket tárgyalna, mégis ennél a pontnál, a betegségeknel tették konkrétan szóvá, hogy nem osztanának meg ilyesmit.

„...valószínű szegénynek nincsenek barátai, barátnői, családja, akikkel ezt így meg tudja beszélni, és ezért rak ki ennyire nagyon személyes dolgokat az internetre; hogy valaki megerősítse abban, hogy ő jól cselekedett, meg ilyesmik. Legalábbis én így magamról, kívülről soha nem osztanék meg ilyeneket, hogy milyen betegségem van.” (V.A.)

6.6 A fókuszcsoportos interjú tanulságai

Az interjúból kiderült, hogy az akaratlagos gyermektelenség jelensége, de elsősorban a definíciója nem egészen egyértelmű. Bár személyes preferenciáikról direkt módon nem kérdeztem őket, a képek kiválasztásának indoklásánál kirajzolódott, hogy igen sok pozitív asszociációjuk van a szándékoltan gyermektelen embereket – elsősorban nőket illetően, aminek hatására megjelentek a gyermekvállalás negatívumai. Sosem okolták emiatt a gyermekeket, vagy beszéltek róluk elutasító hangnemben, holott ez jellemző nagyon sok közösségi média tartalomra, ahogyan azt láthattuk például a Girlwiththelist TikTok oldal esetében is – amelynek bár egyik célja az őszinte és kevésbé mézes-mázos kommunikáció a terhességről, anyaságról, másik célja akár a gyerekek 'lejáratása' is lehetne. Itt jön a képbe a különböző tartalmak kontextusának, megfogalmazásának és vizualitásának fontossága. Nagyon fontosnak tartják mindenféle tabu kapcsán a humort, mint párbeszéd-kezdeményező eszközt, még a legkényesebb témákkal kapcsolatban is – habár ehhez képest a humorosnak szánt mémek kapcsán nem alakítottak ki hosszabb párbeszédet. Szintén a körítéshez tartozik, hogy a szélsőséges, durva, propagandisztikus tartalmakat teljes mértékben kontraproduktívnek találják, még akkor is, ha az üzenettel tudnának azonosulni.

A tartalmak célba találásának meghatározó része, hogy melyik platformon jelennek meg: például nem minden való Instagramra, ami Facebookon megállja a helyét, és vice versa. Fontos figyelembe venni a platformokon jelenlévő korosztályok nagyságát, megoszlását.

Lényeges, az is, hogy mivel a túl sok információ áll rendelkezésünkre nagyon sok forrásból, sokkal többször találkozhat az egyén olyan tartalmakkal, amelyek elbizonytalaníthatják, elijeszthetik bizonyos döntésektől, akár a gyermekvállalástól is.

Ami a kommentelést illeti, egy fő kivétellel egyáltalán nem jellemző rájuk, nem e formában kommunikálnak a tabukról, vagy bármi egyébéről. Esetleg a már meglévő

kommentekre reagálnak az emoji-funkciókkal, semmi több. Nem is igazán látják az értelmét a hozzászólás lehetőségének, hiszen tapasztalataik szerint értelmetlen viták, egymás becsmérése és írástudásának megkérdőjelezése alakul ki az esetek többségében. Ugyanakkor, ha sor kerül erre, fontos elkerülni az énközpontú kommunikációt. Véleményük szerint nem kizárólag azok támogathatják egymást, akiknek nincs gyermekük, hanem azok is támogathatják a gyermekteleneket, akiknek van. Nem kell továbbá jónak és rossznak címkézni egyéni döntéseket, kölcsönösen kellene egymást támogatni.

Lényegében minden posztnál a poszt komolyságával arányos mélységű diskurzus alakult ki: a mémeknél szinte alig beszélgettek, míg az edukatív posztok kapcsán meglehetősen színes viták voltak.

7 ÖSSZEGZÉS

7.1 Hipotézisek megválaszolása

A fókuszcsoport és a médiatartalmak elemzése mind-mind segítettek a hipotéziseim alátámasztásában, megmagyarázásában.

1. Az akaratlagos gyermektelenségről egyre több szó esik mind magyar, mind külföldi közösségi média oldalakon, ám a fogalma javarészt még nem egyértelmű. Célom, hogy egy fogalmi térképet felvázoljak, melyben ismertetem a felhasználóktól olvasott/hallott definíciókat, mögöttes okokat és attitűdöket.

Valóban kirajzolódott az adott válaszokból, hogy az akaratlagos gyermektelenség definíciója tisztázatlan – lévén, hogy valaki önmagát is annak vallotta, pedig szeretne gyermeket. Saját definíciójuk szerint ez egyfajta jó indokon és kitartáson múlik, habár említették, hogy valaki csak azután ragaszkodik ehhez, miután egyáltalán nem tudott teherbe esni.

A jelenség magyarázata tartalmazza, hogy ezt a döntést kortól/élethelyzettől függően csupán időszakosnak vagy ideiglenesnek tartották, amely döntésen könnyedén változtathat az egyén.

Habár ez részben megállja a helyét, az egyértelműen látszik, hogy csak felületesen vannak tisztában a jelenség lehetséges okaival: relatíve kevés okot tudtak felsorolni, sok ismétlődő volt közöttük. Annyi biztos, hogy a való életben is szerteágazó, egymásra hatással lévő tényezők vezetnek el e döntésig, amelyeket nehéz elkülöníteni és mélyen feltárni – ezt támasztja alá a fókuszcsoport eredménye is.

2. Az akaratlagos gyermektelenséggel kapcsolatos tartalmak szerteágazó diskurzusokat tesznek lehetővé, melyeket nagyban meghatároz maga a tartalom – akkor is, ha ugyanarról a témáról van szó.

Határozottan igen. A komolytalanabb, mém funkciót betöltő tartalmak kapcsán kevésbé interaktálnak, míg az értelmesen megfogalmazott, edukatív tartalmak következtében ők maguk is mélyebbre ásnak a témában. A szélsőségesség inkább kontraproduktív, míg a gyermekek

hibáztatása egyenesen rossz érzést kelt bennük. A humor azonban kulcsfontosságú, csak nem mindegy, ki és milyen formában találja. Kommentekre nehezen reagálnak, s habár ez lett volna a feladat, szigorúan véve ritkán teljesítették – hiszen egyfelől nem jellemző rájuk, másfelől nem igazán érzik, hogy közük lenne más döntéséhez vagy lenne értelme hozzászólniuk. Meg vannak győződve arról, hogy érdemi vita nem alakul ki hozzászólásokban. Figyelembe veszik a kommentelők szóhasználatát, íráskészségét, melynek szegénysége iróniát szül, illetve nem is tudják igazán komolyan venni a kommentárt.

3. Szeretném továbbá megállapítani, hogy bizonyos célcsoportnál – jelen kutatásban a 20-30 év közötti fiatalok esetében – mely típusú közösségi média tartalom-kommunikációk kezdeményeznek érdemi diskurzust.

Az alanyok elmondottai alapján az arany középutat kell megtalálni a komolyság és a vicc között, az edukatív és a hétköznapi között, valamint a platformok használatát illetően. A leghatásosabb (jelen esetben a hatásosságot abban mérem, hogy milyen mélységű és hosszúságú diskurzusokat alakítottak ki egy-egy tartalom kapcsán) a könnyen értelmezhető, edukatív, propagandisztikus elemektől (pl. színek, szavak) mentes tartalom, amely elsősorban humorba ágyazott üzenetet tartalmaz.

7.2 Jövőbeli kitekintés

A jövőben érdemes lenne más korosztályok attitűdjét is feltérképezni, elsősorban a 30-40 évesekét. Köztük vegyesen szülők és nem szülők – azt gyanítom, hogy sokkal szélsőségesebb beszélgetés alakulhat ki. Sőt, az idősebb korosztályok, akikről feltételezem, hogy gyakrabban ragaszkodnak a társadalmi normához, ismét csak másféle attitűddel rendelkezhetnek. Ami a további attitűdmérést illeti, fontos lehet vizsgálni ezek változásait az idő függvényében, például úgy, hogy a személyek elmesélik, hogyan változott (ha változott) a döntésük az életük során, például ha egy akaratlagos gyermektelenséget képviselő nő idővel mégis anya lesz. Bár nem könnyű ezeket az alanyokat fellelni, kiderülhet, hogy a jelenség mennyire változékony.

Egy komparatív elemzésben azonos korosztály esetén tanulmányozni lehetne - szintén fókuszcsoport által -, hogy milyen attitűdbéli különbségek vannak azok között, akik akaratlagos gyermektelenséget választanak, és azok között, akik nem, illetve a „szembesítés” során létrejövő diskurzus milyenségét.

Szociálpszichológiai megközelítéssel pedig az attitűdök kapcsolatát lehetne elemezni más szociálpszichológiai tényezőkkel, mint például a sokszor szóba került társadalmi nyomás, sztereotípiák és hagyományok.

Mivel a közösségi média továbbra is lényeges, mint közvetítő szereplő, a későbbiekben is felhasználásra kerülnének újabb tartalmak, online dialógusok, eszmecserék.

8 IRODALOMJEGYZÉK

- Balázs, Z. (2019. 07 23). Kényszerből maradnak gyermektelenek, többnyire mégis boldogabbak az egyedülálló nők, mint a családosak. Qubit. Forrás: <https://qubit.hu/2019/07/23/kenyszerbol-maradnak-gyermeektelenek-tobbnyire-megis-boldogabbak-az-egyedulallo-nok-mint-a-csaladosak>
- Dixon, S. (2023. 10 11). Global social networks ranked by number of users 2023. Statista. Forrás: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/#statisticContainer>
- Hajduska, M. (n.d.). Pedagógiai pszichológiai jegyzet óvodapedagógusoknak. Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar. Forrás: http://www.jgyph.hu/mentorhalo/tananyag/Pedagogiai_pszichologia_jegyzet_vodapedag_gusoknak/51_a_csaldmodell_vltzszai.html
- Központi Statisztikai Hivatal. (n.d.). Gyermektelenség. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet. Forrás: <https://www.demografia.hu/hu/tudastar/fogalomtar/50-gyermeektelenseg>
- Rajkó, A. (2016). A modern kori tabu működésének kommunikációs mechanizmusai. Budapesti Corvinus Egyetem. Forrás: http://phd.lib.uni-corvinus.hu/936/1/Rajko_Andrea.pdf
- Spréder, Z. (2021). Termékenységi mintaváltás – a családalapítás átalakulásának demográfiai nyomvonalai Magyarországon. *Szociológiai Szemle*, 4-29. Forrás: <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2021.2.1>
- Szalma, I., & Takács, J. (2014). Gyermektelenség - és ami mögötte van. Egy interjú vizsgálat eredményei. *Demográfia*, 57.(2-3.), 109-136. Forrás: <https://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/view/2477/2334>
- TikTok Age Demographics. (n.d.). Oberlo. Forrás: <https://www.oberlo.com/statistics/tiktok-age-demographics>

9 TÁBLÁZAT ÉS ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: A legismertebb közösségi média felhasználóinak száma a világon	9
2. ábra: A TikTok felhasználóinak kor szerinti megoszlása világszerte	10
3. ábra: Facebook poszt 1.	11
4. ábra: Facebook poszt 2.	11
5. ábra: Diskurzus 1.....	12
6. ábra: Facebook poszt 3.	12
7. ábra: Diskurzus 2.....	13
8. ábra: Diskurzus 3.....	14
9. ábra: Instagram poszt 1.....	15
10. ábra: Diskurzus 4.....	15
11. ábra: Instagram poszt 2.....	16
12. ábra: Diskurzus 5.....	17
13. ábra: TikTok poszt 1.....	18
14. ábra: Diskurzus 6.....	18
15. ábra: Diskurzus 7.....	19
16. ábra: Diskurzus 8.....	20
17. ábra: Diskurzus 9.....	21
18. ábra: Diskurzus 10.....	21
19. ábra: Diskurzus 11.....	22
20. ábra: Diskurzus 12.....	23
21. ábra: 1. kártya és kulcsszavai	29
22. ábra: 2. kártya és kulcsszavai	29
23. ábra: 3. kártya és kulcsszavai	30
24. ábra: Facebook poszt 2.	32
25. ábra: Diskurzus 11.....	36
1. táblázat <i>A gyermektelen nők aránya a 41–45 éves korosztályban Magyarországon 2001-ben és 2011-ben</i>	4
2. táblázat: <i>A fókuszcsoport résztvevői</i>	25